

ВРЪЗКАТА НА ISPILLURTU С АСИРИЙСКАТА ЦАРСКА ИДЕОЛОГИЯ В ПИСМОТО SAA 10 030

Кирил Младенов*

THE RELATION OF ISPILLURTU TO THE ASSYRIAN ROYAL IDEOLOGY IN THE LETTER SAA 10 030

Kiril Mladenov

Abstract: The present paper discusses some elements of the Neo-Assyrian royal ideology attested at the beginning of the letter SAA 10 030. In the text the Akkadian words *ispillurtu*, *kizirtu* and *simtu* refer to the position of the crown prince and his relationship with the god Nabu. This relationship is attested in different texts of the period, such as “*Dialogue between Assurbanipal and Nabu*” and the so-called “*Autobiography of Assurbanipal*”.

The author proposes that SAA 10 030 and two other texts, part of the royal correspondence, in which *ispillurtu* is mentioned, could be dated in the years when Esarhaddon and Assurbanipal were crown princes. Furthermore, the study explains the context of the letters SAA 10 030 and SAA 16 143 with the inauguration of the magistrates, who worked under the orders of the crown prince. In this way, we partially revive an old idea, suggested by the renowned Assyriologist S. Parpola in 1980s. The author also considers the possibility *kizirtu* to represent a copy of the famous vassal treaties of Esarhaddon.

Keywords: Ancient Near East, Assyriology, Neo-Assyrian Empire, Cuneiform texts, Assyrian royal correspondence, Assyrian royal ideology.

Писмото от новоасирийския държавен архив SAA 10 030 е един от трите текста от дворцовата кореспонденция, където се среща думата *ispillurtu*, означаваща най-общо ‘(предмет с) форма на кръст’ (CAD i 253, AhW 396).¹ Основният проблем, който ще дискутираме по-надолу, е отбелязаната в началото на писмото взаимовръзка между *ispillurtu* и термините *kizirtu* (CAD k 316, AhW 496) и *simtu* (CAD s 278, AhW 1045) с асирийската царска идеология при късните Саргониди.

Според пасажа в SAA 10 030:

* Гл. ас. д-р Кирил Валентинов Младенов – СУ „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, катедра „Стара история, тракология и средновековна история“, e-mail: kvmladenov@uni-sofia.bg

¹ SAA е съкращение на State Archives of Assyria. В серията се публикуват различни документи от Новоасирийския държавен архив – писма, гадания, административни и стопански документи и др. Документите са достъпни онлайн на адрес <http://ogass.museum.upenn.edu/saao/corpus>. Където не е отбелязан друг автор, предложените преводи са оттам.

² Radner превежда втората част по следния начин: “The king, my lord, knows this. Because of this the *ispillurtu* is the symbol of the crown prince” (Radner 2008, 502).

³ За „дома на Ешнуна“, място с неясна локация, вж. Parpola 1983, 331.

SAA 10 030	
o 3. <i>is-píl-ur-tú ki-zi-ir-tú</i> ša ^d PA š <i>i-i</i>	A cross (<i>ispillurtu</i>) is the emblem (<i>kizirtu</i>) of the god Nabû. The king, my lord, knows (that) because of this (association) the cross (<i>ispillurtu</i>) is the badge (<i>simtu</i>) of the crown prince. ² The king, my lord, has now acted as befits his dignity: the emblem (<i>kizirtu</i>) has been set up [in] the ‘house of Išnunak.’ About it they say: “It is the god Nabû (himself).” ³
o 4. LUGAL <i>be-li ú-da</i> ina UGU- <i>hi is-píl-ur!-tú si-im-tú</i> ša DUMU—LUGAL	
o 4. LUGAL <i>be-li ú-da</i> ina UGU- <i>hi is-píl-ur!-tú si-im-tú</i> ša DUMU—LUGAL	
o 5. <i>an-nu-rig</i> ina <i>pi-i si-ma-ti-šú</i> LUGAL <i>be-li e-ta-pa-áš</i>	
o 6. [ina] É ša URU. <i>iš-nu-na-ak ki-zir-tú šá-kin</i>	
o 7. [ina] UGU- <i>hi i-qab-bi-u ma-a</i> ^d PA š <i>u-u</i>	

В писмото SAA 16 148 – нашият втори извор, *ispillurtu* се изписва с детерминатив за предмет от камък NA4 и се споменава в контекста на заповед на царя относно предаването на информация от дезертъори от противниковите войски.⁴ Писмото завършва със следното постановление на царя:

SAA 16 148	
r 9. <i>ma-a LÚ.A.BA 01*-en*</i>	“Let one [...] scribe ... [who] guards [...]s write it down from his dictation, let it be sealed with the cross-shaped (stamp) seal, and let Ahu-durenši, the cohort commander of the crown prince, quickly bring it to me by express delivery.”
r 10. [x x x]+ ^r x ¹ a ^r a ki? kit? nu x ¹ li	
r 11. [x x x]- ^r ba ¹ -ni* i-na-ša- ^r ru* ¹ -u-ni	
r 12. TA <i>pi-i-šu liš-ṭur</i>	
r 13. ina ŠÀ NA ⁴ . <i>is-pi-lu-ur-te</i>	
r 14. <i>li-ik-nu-ku</i> ^m PAB—BÀD—SIG	
r 15. LÚ.GAL— <i>ki-šir</i> ša A—MAN	
r 16. ina ŠÀ LÚ. <i>kal-li-i</i>	
r 17. <i>ár-ḥiš a-na UGU-ḥi-ia</i>	
r 18. <i>lu-bi-la</i>	

Публикациите на Susane Herbordt и Karen Radner, стъпващи върху основополагащите изследвания на Simo Parpola върху новоасирийската царска

⁴ SAA 16 148 o 9-r 8: As to the garrisons appointed to the fortresses of Urartu, Mannea, Media (and) Hubuškia, about whom the king, my lord, wrote to me:

“Give them orders and make it very clear to them that they must not be negligent in their guard duty. Moreover, let them pay attention to the deserters from their surroundings. Should a deserter from M[annea, Medi]a or Hubu[ški]a fall in their hands, you are to put him immediately in the hands of your messenger and send him to the crown prince. And if he has something to say, you will tell it to the crown prince accurately. Make your report good!”

кореспонденция, свързват убедително този предмет с печата от канцеларията на престолонаследника чрез откритите отпечатъци на Y образен „кръст“ в Ниневия (Radner 2008, Herbordt 1997, Parpola 1983). От характера на отпечатъците се забелязва, че печатът на престолонаследника често бил поставян заедно с този на царя⁵. Т.нар. дворцови печати били нововъведение в Асирия от IX в. пр. Хр. и вероятно засвидетелствали прехода на царството към империя (Radner 2008, 486). Свидетелства за тези печати са многобройните отпечатъци, основно от царския печат, и позовавания в кореспонденцията⁶.

Да се върнем към разглеждания пасаж в писмото 10 030. И *ispillurtu* и *kizirtu* най-вероятно са чуждици в акадския език.⁷ *Ispillurtu* се изписва по различни начини в запазените текстове, а *kizirtu* изглежда не е производна на глагола *kezēru* със значение „къдря (коса)“, тъй като фразата не добива смисъл. Текстът на SAA 10 030 продължава с допълнението, че:

<p>SAA 10 030 b.e. 15 [ša MAN] <i>be-li iš-pur-an-ni ma-a is-su-ri</i> TA 'bē'-[et] r 1. [ina] É-a <i>is-pil-ur-tú iš-kun-[u-ni]</i> r 2. [ma-a] <i>a-bi-ti-e le-'i-i-ti</i></p>	<p>[As to what the king], my lord, wrote to me: “Perhaps, now th[at] they have set up the cross in my house, my word will be wiser”</p>
---	--

Накрая, в отговор на предишното писмо на царя, че *ispilurtu* е поставено в неговия дворец, авторът на писмото се впуска в похвали към владетеля.⁸

⁵ В историографията има различни хипотези за формата на *ispillurtu*. Думата е засвидетелствана основно в гадателски и астрономически текстове, които не са от мощ за визуализацията на вида на „кръста“. За разлика от Herbordt и Radner, Parpola го идентифицира като кръст с равни по дължина рамене (Каситски кръст), който може да се види като орнамент към асирийска царска статуя от времето на цар Шамши-Адад V. Според автора кръстът олицетворявал световните посоки и вероятно може да се отнесе към епитета на бог Набу като “supervisor of the world”. Открити са и отпечатъци от печати с подобен кръст, но, както отбелязва Radner, проблемът е, че те не са от дворцовия архив в Ниневия, а от частни архиви в Ашур и Калах. Вж. Radner 2008, 504.

⁶ Пълна представа за характера на дворцовите печати дава изследването на Radner (Radner 2008). Подобно описание излиза извън целите на настоящата статия.

⁷ Вж. отбелязаните в началото референции към значението на тези думи в CAD и AhW. Ще отбележим, че новоасирийските писма са изпълнени с разговорен език и чуждици, характерни за космополитната среда през епохата на Късната асирийска империя.

⁸ 10 030 r.1 É-a може да се преведе като „моят дом“ или „моят дворец“. Ще отбележим, че Parpola датира писмото в началото на управлението на Ашурбанипал. Вж. Parpola 1983, 318. Вж. надолу за различна интерпретация на текста, предложена от нас, където поставянето на „кръстовете“ се интерпретира с предаване на дворцови печати на принца и на администрацията на принца. Вж. Parpola 1983, 318, където Parpola обмисля, но по-скоро отхвърля подобна хипотеза.

Контекстът на 10 030 изглежда, че може да се свърже с този в третия извор – писмото 16 143, написано от Набу-раим-нишешу⁹, откъдето разбираме, че трябва да се постави царски надпис в основите на градската стена на град Тарбицу и, че когато царят е бил престолонаследник, някой си Набу-шарани¹⁰ е донесъл във Военния дворец в Ниневия (É *ku-tal-li*) хора или предмети, на които били съответно дадени или поставени „кръстове“.¹¹ По-нататък в писмото става ясно, че в настоящия момент някой си Шулму-мати отишъл и започнал работа по „двореца“. Под „двореца“ най-вероятно трябва да разбираме É *ku-tal-li*.¹²

Относителната хронология на събитията е неясна. Според Parpola фразата в 16 143 г. 4–5 ina [ŠÀ UD-me] ḡša*1 DUMU—LUGAL šu-ḡtu¹-u-ni посочва най-вероятно, че писмото се датира в началото на управлението на Ашурбанипал (Parpola 1983, 318, n. 619). Ще отбележим, че обвитото с доста неясноти време на престолонаследията на Асархадон, което било изпълнено със заговори, убийства и борба за престола, е друга възможност за датироване на текста.¹³

Kertai също отнася информацията за пребиваването на престолонаследника в É *ku-tal-li* в 16 143 към Асархадон (Kertai, 2015, 149, n. 168). Според него, това най-вероятно било и мястото, където Ашурбанипал получил военната си подготовка, представена подробно в неговата „автобиография“.¹⁴ Проблемът с идентификацията на двореца, който са обитавали асирийските престолонаследници, се поражда основно от неяснотите около т.нар. *bēt rēdūti*, „дворец на престолонаследията“ (Kertai, 2015, 168 ff)¹⁵.

⁹ Името на адресанта на писмото не е цялостно запазено. Издателите на текста в SAA допълват името като [Набу-раим]-нишешу. Интересен е въпросът дали авторът на писмото може да се идентифицира със съименника си, изпълнявал длъжността си по времето на цар Асархадон. [Набу-раим]-нишешу бил отговорен да следи и информира владетеля за делата на изток, заедно с колежата си Саламану. Вж. PNAE n, 860

¹⁰ Чиновник, изпълнявал длъжността си вероятно по времето на управление на царете Асархадон и Ашурбанипал. Липсват други сведения за него. Вж. PNAE n, 873.

¹¹ Интерпретацията на SAA 16 143 г. 4 – 8 изглежда ключова за разбирането на контекста на писмото. Сведението в писмото, че: ina [ŠÀ UD-me] ḡša*1 DUMU—LUGAL šu-ḡtu¹-u-ni m^dPA—MAN-a-ni ina É—*ku-tal-li* ina *pa-an* LUGAL *us-se-rib-šú-nu is-pi-lu-rat is-sak-nu-šú-nu* може да се интерпретира по два различни начина – с поставяне на орнаменти върху строителни елементи (вж. Radner 2008, 503) или с предаване на предмети на хора (Parpola 1983, 318, n. 619).

¹² От царските надписи е известно, че Асархадон строи дворец на Ашурбанипал в Тарбицу. Вж. Kertai 2015, 168. É *ku-tal-li* бил вероятно построен наново от Синахериб в Ниневия. Вж. Kertai, 2015, 147 ff.

¹³ За начина на възцаряване на Асархадон вж. Младенов 2017.

¹⁴ Вж. по-надолу в текста за този интересен текст, намиращ се в някои редакции на царските надписи на Ашурбанипал.

¹⁵ Под *bēt rēdūti* се разбира освен Северния дворец в Ниневия, построен от Ашурбанипал, едновременно и мястото, където Синахериб прекарал детството си и царувал и, където Асархадон бил роден, израстнал и управлявал. Значението на термина не винаги може да се разбира еднозначно.>>> Така например, когато Асархадон строи дворец за Ашурбанипал в Тарбицу, той не е наречен *bēt rēdūti*. Всичко това

Важно е да отбележим, че в 16 143 формата на *ispillurtu* е в мн.ч. и, че глаголят *sakānu* се използва в писмата както с *kizirtu*, така и с *ispillurtu*, което предполага и в двата случая поставяне на нещо. Според CAD *šakānu* се използва и в значение „поставям, нося“ по отношение и на печати (CAD š, 123 f), 124 g)). От различни сведения в кореспонденцията знаем, че едновременно са били използвани повече от един царски печати. Може да предположим, че и тези на престолонаследника, с които разполагали принцът и висши държавни служители, били повече – според нуждите на царската администрация. Възможно е информацията в 16 143 да се интерпретира именно в контекста на донасяне и раздаване на печати на служителите в администрацията на принца. В такъв случай и трите разгледани споменавания на *ispillurtu* в царската кореспонденция биха се отнесли до конкретни предмети – печати. Подобна интерпретация би обяснила и проблемите в историографията с идентификацията на формата на кръста като символ на Набу (Radner 2018).

Връзката между Набу, престолонаследника и царската власт е топос в асирийската идеология, който откриваме рано в културната история на Асирия. Култът към бог Набу е засвидетелстван в Асирия още в края на Средноасирийския период и през Ранния новоасирийски период, като в началото е обвързан по-скоро с почитане от дворцовите учени и велможи (Pomponio 1998 – 2001, Seidl 1998 – 2001). Осезателното влияние на бога върху царската идеология откриваме първо в царските надписи на Саргон. Ще отбележим, че от времето на Саргон в царските надписи присъстват сведения, които предполагат извършване на религиозни реформи в Асирия (Machinist 1984, 355, Chamaza 2002). Особено характерно за различни текстове от периода е изписването на името на върховното асирийско божество Ашур като Аншар – първичното вавилонско божество, присъстващо в космогонията на вавилонския мит за сътворението *Енума елиш*. При наследника на Саргон Синахериб, който се разправил жестоко с Вавилон, се наблюдава предпочитание към култа на местното върховно божество Ашур над вавилонските божества.¹⁶ Синахериб рядко споменава Мардук – бащата на Набу във вавилонския божествен пантеон в надписите си, а също така не приема и традиционната вавилонска титулатура. Освен това, царят строи в Ашур *bīt akīti* – „къща за празника Акиту“, сградата, където се извършвали централните мистерии на Новогодишния празник – по подобие на Вавилон, но в чест на Ашур. При управлението на сина на Синахериб Асархадон и на внука му Ашурбанипал политиката към Вавилон радикално се изменила и толерантността в отношенията отново се възвърнала.

Много са сведенията, които свързват образа на Ашурбанипал като принц и владетел с този на божествения писар Набу. Той е единственият владетел, който

може ми подсказва, че с този термин, засвидетелстван изключително за времето на Саргонидите, не може да се определи едно общо значение или локализация на сграда. Ако сведенията за Синахериб и Асархадон в надписите на Ашурбанипал са верни, то може да се предположи, че *bēt rēdūti* се използва най-общо за идентифициране на мястото, където се ражда и израства царското потомство.

¹⁶ За политиката на асирийските царе Синахериб и Асархадон към Вавилон вж. Мукарзел 2019, 174 f.

се представя по каменните дворцови релефи с препасан стилус – най-вероятно от вида, използван за писане върху дървени таблички диптихи, покрити с восък (Seidl 2007). Именно подобен стилус е и най-характерният символ за неантропоморфното представяне на Набу по различни артефакти от Двуречието и печати, запазени от различни периоди, включително и новоасирийската епоха (Seidl 2007, 122, Pomponio 1998 – 2001, Seidl 1998 – 2001).

От времето на управлението на Ашурбанипал са достигнали и няколко литературни произведения, основно диалози и химни, като „Химн на Ашурбанипал към Набу и божествената му партньорка Таимету“ (SAA 3 6) и т.нар. „Диалог между Ашурбанипал и Набу“ (SAA 3 13). В тях наред с други епитети Набу е определен като „престолонаследник на боговете“ и „упование на Ашурбанипал“. Силната идеологическа връзка между Ашурбанипал и Набу е особено добре показана в споменатия диалог, където се откриват и универсални за асирийската епоха топоси, свързани със същността на царската власт. Особено показателно е началото на текста, според което:

<p>SAA 3 13</p> <p>o 1. [ad-da-na-ab]-¹bu¹-ub ta-na-at-ta-ka ⁴PA ina UKKIN DINGIR-MEŠ GAL-MEŠ</p> <p>o 2. [ina UKKIN ḥa-ad]-¹da¹-nu-u-a la it-ta-nak-šá-du ZI-MEŠ-ia</p> <p>o 3. [ina É ⁴šar-rat]—¹NINA¹.KI at-ta-na-aḥ-ḥar-ka qar-rad DINGIR-MEŠ ŠEŠ-MEŠ-šú</p> <p>o 4. [at-ta-ma tu]-kul-ti mAN.ŠÁR—DÙ—A a-na ur-kiš a-na ma-te-ma</p>	<p>SAA 3 13¹⁷</p> <p>o 1-4. Непрекъснато те възвеличавам в събранието на великите богове, Набу. Нека тези, които ми желаят лошото, не застрашат живота ми. [В храма на Царицата на Ни]невия аз те приближих, герой сред боговете, негови братя. [Ти си] упованието на Ашурбанипал завинаги.</p>
<p>o 5. [ul-tu še-eḥ]-¹ra[?]-ku at-te-¹i-i-la ina GÌR.2 ⁴PA</p> <p>o 6. [la tu-maš-šar-an-ni] ⁴AG ina UKKIN ḥa-ad-da-nu-u-a</p> <p>o 7. ¹ad¹-[da-ni]-ka mAN.ŠÁR—DÙ—A ana-ku ⁴PA a-di ša-at UD-me</p> <p>o 8. GÌR.2-MEŠ-ka la is-sa-nam-ma-a la i-nar-ru-ṭa ŠU.2-MEŠ-ka</p> <p>o 9. an*-na-a-te NUNDUN-MEŠ-ka la en-na-ḥa a-na mi-taḥ-ḥu-ri-ia</p> <p>o 10. EME-ka la ta-at-ta-ni-gi-ir TA^{v*} NUNDUN-MEŠ-ka</p> <p>o 11. ša a-na-ku da-ba-bu DÙG.GA at-ta-na-ad-da-nak-ka</p> <p>o 12. a-mat-taḥ SAG-ka ú-šat-taḥ la-an-ka ina É É.MAŠ.MAŠ</p>	<p>o 5-6. Откакто бях дете, коленичих в краката на Набу. Не ме изоставяй, Набу, сред моите недоброжелатели.”</p> <p>o 7-12. Внимавай, Ашурбанипал! Аз съм Набу. В далечните дни краката ти няма да са нестабилни, ръцете ти няма да треперят, устните ти няма да се изморят да отправят молби към мен, езикът ти няма да се препъва между устните ти. Защото ще те дая с прекрасно слово, ще издигна главата ти и ще изправа тялото ти в Емашмаш.</p>

Освен с Набу, текстът разкрива силната връзка между владетеля, Ищар и култа към нея. Самият „разговор“ с Набу се извършва в Емашмаш, храма на Ищар в Ниневия.¹⁸ Ще отбележим, че именно от култови служители на богинята идват и повечето достигнали до нас новоасирийски пророчества от времето на Асархадон и Ашурбанипал.¹⁹ Според текста, когато бил дете, Ашурбанипал бил предаден от Набу на грижите на богините Урkitту и Господарката на Ниневия, две от проявленията на Ищар (SAA 3 13, r. 1–8). Изглежда, че богинята и храма ѝ изпълнявали две основни роли в идеологията на Саргонидите – богинята се представя в различни текстове като дойка на престолонаследника, а храмът ѝ като място, откъдето произхождат повечето от царските пророчества (Porter 2004, Pongratz-Leisten 2015, 338, 430).

В своята т.нар. „автобиография“, запазена в някои редакции на царските му надписи, Ашурбанипал разказва за своята компетентност както в знанията на писаря и на тълкователя, така и в способностите на военачалника (Zamazalova 2011, 313f). Твърденията на Ашурбанипал за неговата

¹⁷ Преводът е мой. По-надолу в текста се откриват характерните за царската идеология идеи за ролята на божествата в определянето на съдбата и делата на владетелите. Според Pongratz-Leisten жанрът на диалога се развива чрез литературна преработка на пророческите текстове от Новоасирийската епоха. (Pongratz-Leisten 2015, 351, n. 125) Вж. и Nissinen 2002. Новоасирийското пророчество от времето на Асархадон и Ашурбанипал е тясно свързано с култа към Ищар и по своя характер е част от традицията на екстатичните пророчества, познати от Стария Завет. Мнозинството от пророците, принадлежали към общността от нейни култови служители в големите култови центрове като Калху и Арбела (Stökl 2012, 103 ff.).

Образът на способния избраник на боговете, се среща още в надписи от Средноасирийския период, когато е засвидетелствана и появата на жанра на царските надписи въобще (Pongratz-Leisten 2015, 271). Според Pongratz-Leisten “The appearance of the trope of the knowledgeable king in Assyrian royal discourse constitutes an example of the revival of a particular trope which in earlier times had figured in poetic texts like the royal self-praises of the kings of Ur, for instance, rather than in what we traditionally consider to be historical inscriptions. As a model for kingship, the trope of the wise and knowledgeable ruler is first negotiated in mythic literature.>>

>> The presence of texts like the originally Old Babylonian period Cuthean Legend and the Gilgameš Epic in the Assyrian royal libraries indicates the significance that the Sargonid rulers attributed to the trope of sharing in and controlling divine knowledge – Sumerian nam-kuzu, “pure, sacred knowledge” Akkadian nēmequ – which “reinforced the sense of loyalty to the established order.”

¹⁸ За археологическия контекст на храма на Ищар и на храма на Набу в Ниневия вж. Reade 2005.

¹⁹ Запазеният корпус обхваща около 30 текста, като много от тях са събрани от писарите в „колекции“ от по няколко текста (SAA 9). Както отбелязва Stökl, неясно е как асирийците са си представяли своите богове и конкретно каква била йерархията между различните засвидетелствани форми на богинята Ищар. Много е вероятно понякога формата *iš-tar* да се е използвала в смисъл на „богиня“ (Stökl 2012, 146, n. 20).

образованост се подкрепят и от известните колофони на някои от табличките, намерени в прочутата библиотека в Ниневия (Zamazalova 2011, 318, Frahm 2011, 508 f.). Божествата Набу и Ищар – в нейното проявление като Муллису, съпругата на Ашур Аншар, отново участват активно в оформянето на владетеля и в предаването на атрибутите на властта, наред с останалите върховни божества в пантеона (Zamazalova 2011, 314ff.).

<p>o i 5'. [AN.ŠĀR] AD DINGIR.MEŠ <i>ina lib-bi</i> AMA-<i>ia ši-mat</i> LUGAL-[†]<i>u-ti</i>¹ [<i>i-šim?</i> <i>šim-ti?</i>] o i 6'. [[†]][†]NIN[†].LÍL AMA GAL-<i>tu a-na be-lut</i> KALAM <i>u</i> UN.MEŠ <i>taz-[†]ku-ra</i>¹ [<i>š-u-mi?</i>] o i 7'. [[†]][†]é[†]-<i>a</i> DINGIR.MAḪ ALAM.DÍM- <i>me-e</i> EN-<i>u-ti ú-šab-bu-u</i> [†]<i>nak</i>¹-[<i>liš</i>] o i 8'. [[†]][†]30 DINGIR <i>e</i>[†]-<i>lu áš-šú e-peš</i> LUGAL-<i>ti-ia uš-tak-li-ma</i> MUNUS.SIG_s [†]<i>it-</i> <i>tum</i>¹ o i 9'. [[†]][†]UTU [†]ŠKUR] <i>ba-ru-tú ši-pir la in-</i> <i>nen-nu-ú ú-mal-lu-u</i> ŠU.Π-<i>u-a</i> o i 10'. [[†]][†]AMAR],[†]UTU[†] ABGAL DINGIR. MEŠ <i>uz-nu ra-pa-áš-tu ḫa-si-su pal-ku-u iš-</i> <i>ru-ka ši-rik-te</i> o i 11'. [†]AG DUB.SAR <i>gim-ri iḫ-ze né-me-</i> <i>qi-šú i-qi-šá-an-ni a-na qiš-ti</i> o i 12'. [†]nin-urta [†]U.GUR <i>dun-ni zik-ru-te</i> <i>e-mu-qi la šá-na-an ú-šar-šu-u gat-ti</i></p>	<p>[Ашур], бащата на боговете, [ми определи] царска съдба, докато аз бях в утробата на майка ми. Муллису, великата майка, ме призова да владее над земи и народи. Еа и Белет-или²⁰ изкусно изваяха способна за владичество форма. Син, чистият бог, разкри щастлив знак за изпълнението на владичеството ми. [Шамаш и Адад] ми предоставиха знанието на изкуството за извършване на гадания, което не може да се промени. Мардук, мъдрецът на боговете, ми предаде пронизателен ум и широко познание като дар. Набу, писарят на всичко, ми предостави познанието на неговото изкуство като подарък. Нинурта и Нергал дариха тялото ми с мощ, мъжественост и несравнима сила.²¹</p>
--	--

Ще допълним разгледаната по-горе идеология в отношенията между Ашурбанипал и Набу с друг характерен епитет на божеството в Асирия, който ще обвържем пряко с контекста на писмото SAA 10 030. Набу бил известен и като “bearer of the Tablet of Destinies of the Gods” (George 1986, 141).²² Както отбелязва George, Набу бил божеството, под чиято опека се пишели важни документи, които след това се подпечатвали с т.нар. печат на Ашур, известен

²⁰ Богинята на сътворението в митологията на Месопотамия. За митологичните представи на асирийците за създаването на владетеля вж. Zamazalova 2011, 313.

²¹ Преводът е мой. Текстът е запазен у т.нар. редакция L на царските надписи на Ашурбанипал и е достъпен онлайн на адрес <http://oracc.museum.upenn.edu/rinap/corpus/> като ‘Assurbanipal Assyrian Tablet 002’.

²² За митологичната Табличка на Съдбите, която легитимирала властта на върховното божество, вж. Green and Black 1992, 173.

от няколко важни новоасирийски документи. Сред тези документи е и прочутият клетвен договор, с който Асархадон обявява за престолонаследник Ашурбанипал и заставя васалите на империята да спазват договореностите и да защитават престолонаследника (SAA 2 6, George 1986, 140). Копия на договора били открити в помещения в храма на Набу в Калах.²³

На основата на предложения в текста анализ на писмата ще предложим SAA 10 030 и SAA 16 143 да се отнесат към събитията, свързани с началното уреждане на администрацията на престолонаследниците Асархадон (SAA 16 143) и Ашурбанипал (SAA 10 030). Евентуални открития на нови споменавания на „дома на Ешнуна“ биха осветлили възможността сградата да е била свързана с функцията на хранилище на важни държавни документи.²⁴ Възможно е *kizirtu* от писмото 10 030 да е представлявал конкретен документ – копие от клетвения договор за наследяване на асирийския престол. Подобно тълкуване се подкрепя и от употребата на глагола *šakānu*.²⁵ Поради тези наблюдения ще предложим следния превод на началото на 10 030 – текст, дълбоко обвързан с идеологията в царския двор при късните Саргониди.

SAA 10 030

- o 3. *is-pil-ur-tú ki-zi-ir-tú ša 4PA ši-i*
- o 4. *LUGAL be-li ú-da ina UGU-ḫi is-pil-ur!-tú si-im-tú ša DUMU—LUGAL*
- o 4. *LUGAL be-li ú-da ina UGU-ḫi is-pil-ur!-tú si-im-tú ša DUMU—LUGAL*
- o 5. *an-nu-rig ina pi-i si-ma-ti-šú LUGAL be-li e-ta-pa-áš*
- o 6. *[ina] É ša URU.iš-nu-na-ak ki-zir-tú šá-kin*
- o 7. *[ina] UGU-ḫi i-qab-bi-u ma-a 4PA šu-u*

Печатът с кръст (*ispillurtu*) – това е *заповед* (*kizirtu*) на Набу. Царят, моят господар, знае, че заради това печатът с кръст (*ispillurtu*) е *подходящ* (*simtu*) за престолонаследника. Царят, моят господар, направи сега, както подобава на властта му – *разпоредбата* (*kizirtu*) беше поставена в „дома на Ешнуна“. За нея казват: „Това е самият Набу“.

²³ Храмът на Набу в Калах, заедно с тези в Ниневия, Дур-Шарукин и Ашур, били основните храмове на бога в Асирия. Според царските му надписи, Ашурбанипал извършил строителни дейности в храмовете на бога в Калах и Ниневия. Ще отбележим, че фрагменти от подобни договори, свързани с възцаряването на Асархадон, били открити в Ниневия (SAA 2, 3, SAA 2, 4).

²⁴ Ешнуна била разрушена от вавилонския цар Хамурапи през Старовавилонския период. Оттогава градът рядко се споменава в изворите. Според Parpola е възможно „домът на Ешнуна“ да се намирал в Ниневия, като бил наречен така по някакви религиозни или политически причини (Parpola 1983, 318). Една възможна причина изглежда е била важната роля, която градът имал по отношение на пророчеството, свързано с местните проявления на богинята Ишар, през старовавилонския период (Stökl 2012, 29ff). Според нас е възможно „домът“ да е представлявал конкретно светилище, където също е било поставено копие от клетвения договор.

²⁵ За по-късен период е засвидетелствана арамейската дума *gzyrh, gzyrtʿ (gzī/ērā, gzīrtā)* със значение “something cut off: decree, island, circumcision”. Вж. <http://cal.huc.edu/> (Comprehensive Aramaic Lexicon).

БИБЛИОГРАФИЯ

Младенов 2017: Младенов, К. Възцаряването на Асархадон. – ВЪВ: ΚΡΑΤΙΣΤΟΣ. Сборник в чест на проф. Петър Делев, 2017, 59–68. // Mladenov 2017: Mladenov, K. Vaztsariavaneto na Asarhadon. – Vav: KRATISTOS. Sbornik v chest na prof. Petar Delev, 2017, 59–68.

Мукарзел 2019: Мукарзел, К. Удобната забрава: разрушаването на Вавилон през 689 г.пр.Хр. в царските надписи на Синахериб и Асархадон. – ВЪВ: Thracia XXIV, 2019, 173–198. // Mukarzel 2019: Mukarzel, K. Udobnata zabrava: razrushavaneto na Vavilon prez 689 g.pr.Hr. v tsarskite nadpisi na Sinaherib i Asarhadon. – Vyv: Thracia XXIV, 2019, 173–198.

AhW: W. von Soden, Akkadisches Handwörterbuch (Wiesbaden 1959 – 1981).

CAD: The Assyrian Dictionary of the University of Chicago (Chicago 1956 ff.).

Chamaza 2002: Chamaza, V. Die Omnipotenz Aššurs: Entwicklungen in der Aššur-Theologie unter den Sargoniden Sargon II., Sanherib und Asarhaddon. Ugarit-Verlag, 2002.

Frahm 2011: Frahm, E. Keeping company with men of learning: the king as scholar. In: K. Radner, E. Robson (ed.), The Oxford Handbook of Cuneiform Culture, Oxford, 2011, 508–32.

George 1986: George, A. Sennacherib and the Tablet of Destinies. In: Iraq 48, 1986, 133–146.

Green and Black 1992: Green, A., Black, J. Gods, Demons and Symbols, Texas, 1992.

Herbordt 1997: Herbordt, S. “Neo-Assyrian Royal and Administrative Seals and Their Use”, in: H. Hauptmann & H. Waetzold (edd.), Assyrien im Wandel der Zeiten (Heidelberger Studien zum Alten Orient 6), Heidelberg, 1997, 279–283.

Kertai 2015: Kertai, D. The Architecture of Late Assyrian Royal Palaces, Oxford, 2015.

Machinist 1984: Machinist. The Assyrians and Their Babylonian Problem: Some Reflections. In: Wissenschaftskolleg zu Berlin, Jahrbuch 85 (1984): 353–64.

Nissinen 2002: Nissinen, M. Prophets and Prophecy in the Ancient Near East, Society of Biblical Literature, 2003.

Novotny 2009: Novotny, J. Family ties: Assurbanipal’s family revisited. In: Of God (s), Trees, Kings, and Scholars. Neo-Assyrian and Related Studies in Honour of Simo Parpola, 2009, 167–177.

Parpola 1970, 1983: Parpola, S. Letters from Assyrian Scholars to the Kings Esarhaddon and Assurbanipal (=LAS), 2 vols. (AOAT 5/1, 5/2), Kevelaer and Neukirchen, 1970 and 1983 .

PNAE: The prosopography of the neo-Assyrian empire, Helsinki (1998 ff.).

Pomponio 1998-2001: Pomponio, F. “Nabû. A. Philologisch.”. In: Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie 9, pp. 16-24. Berlin: de Gruyter.

Pongratz-Leisten 2015: Pongratz-Leisten, B. Religion and Ideology in Assyria, Walter de Gruyter, 2015.

Porter 2004: Porter, B. Ishtar of Nineveh and her collaborator, Ishtar of Arbela, in the reign of Assurbanipal. In: Iraq, 66, 2004, 41–44.

Radner 2008: Radner, K. The delegation of power: Neo-Assyrian bureau seals. In: P. Briant. W.F.M. Henkelman (editors). L’archive des Fortifications de Persepolis. Etat des questions et perspectives de recherches. Persika 12, Paris, 2008, 481–515.

Reade 2005: Reade, J. The Ishtar Temple at Nineveh. In: Iraq, Vol. 67, No. 1, 2005, 347–390.

Seidl 1998-2001: Seidl, U. “Nabû. B. Archäologisch.”. In: Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie 9, pp. 24–29. Berlin: de Gruyter.

Seidl 2007: Seidl, U. Assurbanipals Griffel. In: Zeitschrift Für Assyriologie Und Vorderasiatische Archäologie, 97(1), 119–124, 2007.

Stökl 2012: Stökl, J. Prophecy in the Ancient Near East. A Philological and Sociological Comparison, Brill, 2012.

Zamazalova 2011: Zamazalova, S. The Education of Neo-Assyrian Princes. In: Radner and Robson (eds.), The Oxford Handbook of Cuneiform Culture, Oxford, 2011, 313–330.

<http://oracc.museum.upenn.edu/rinap/corpus/> Наличен онлайн: 01.2021

<http://oracc.museum.upenn.edu/saao/corpus> Наличен онлайн: 01.2021

<http://cal.huc.edu/> Наличен онлайн: 01.2021